

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра комп'ютерних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету інформаційних технологій

_____ О. Г. Глазунова

«_____» _____ 20__р.

«СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри комп'ютерних наук

Протокол № _____ від «_» _____ 20__р.

Завідувач кафедри

_____ Б. Л. Голуб

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП «Інженерія програмного забезпечення»

_____ доцент, к.ф.-м.н. Лялецький О.В.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**МЕТОДОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
З ОСНОВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Спеціальність – 121 «Інженерія програмного забезпечення»

Освітня програма – «Інженерія програмного забезпечення»

Факультет інформаційних технологій

Розробник: професор, д.т.н., Бушма О. В.

Київ – 2021

1. Опис навчальної дисципліни

Методологія організації наукових досліджень з основами інтелектуальної власності

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній ступінь	Магістр	
Спеціальність	121 «Інженерія програмного забезпечення»	
Освітня програма	«Інженерія програмного забезпечення»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	немає	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	1	
Семестр	9	
Лекційні заняття	20 год.	
Практичні, семінарські заняття	немає	
Лабораторні заняття	20 год.	
Самостійна робота	80 год.	
Індивідуальні завдання		
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	3 год.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формування сучасного рівня наукової та інформаційної культури, набуття системних знань про сутність, характер, структуру, закономірності та методологію наукових досліджень, розвиток компетенцій самостійного здійснення наукових досліджень та отримання нових знань, обробки та презентації результатів виконаної наукової роботи, а також отримання студентами знань в сфері інтелектуальної власності, вивчення принципів оформлення прав на неї, можливостей захисту наявних прав за допомогою існуючого законодавства та судової системи, забезпечення готовності магістрантів до професійної діяльності.

Завдання дисципліни полягає у набутті теоретичних знань та формуванні практичних умінь у сфері теоретико-методологічних, методичних та організаційних аспектів науково-дослідницької діяльності та принципів роботи з об'єктами інтелектуальної власності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- загальні відомості про науку та науково-дослідну діяльність;
- методологію наукових досліджень, їх планування й організацію;
- методологічні засади та зміст використання наукових методів досліджень в інформатиці;
- методику обробки результатів досліджень;
- вимоги до змісту та оформлення результатів наукових досліджень;
- вимоги до основних видів наукових та кваліфікаційних робіт;
- класифікацію та особливості об'єктів інтелектуальної власності відповідно до діючого законодавства України;
- принципи та методику оформлення прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- права та обов'язки авторів і власників об'єктів інтелектуальної власності;
- способи захисту прав авторів і власників об'єктів інтелектуальної власності..

вміти:

- сформулювати наукову гіпотезу відносно обраної теми наукового

дослідження;

- визначити мету, об'єкт та предмет дослідження, сформулювати завдання дослідження;
- обрати та застосувати відповідні методи наукового дослідження;
- планувати і виконувати наукове дослідження;
- виконувати пошук й обробку наукової інформації, аналізувати інформаційні джерела й узагальнювати отриманий матеріал;
- інтерпретувати результати дослідження та формулювати висновки;
- оформити та оприлюднити результати проведеного дослідження;
- аналізувати технічні об'єкти з точки зору інтелектуальної власності;
- оформлювати права на об'єкти інтелектуальної власності.

Набуття компетентностей:

Загальні компетентності

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу .

ЗК3.Здатність вчитися, оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичних ситуаціях.

ЗК4.Здатність до адаптації та дії в нетипових ситуаціях.

ЗК5.Здатність знаходити проблеми, ставити, формалізовувати та вирішувати задачі.

ЗК6.Здатність проводити дослідження, оцінювати і забезпечувати якість виконуваних робіт, приймати обґрунтовані рішення та генерувати нові ідеї.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК5. Здатність вирішувати задачі обробки даних на основі застосування нейронних мереж.

СК6.Здатність обирати оптимальні (в залежності від конкретних умов) методи та алгоритми аналізу і обробки даних.

та досягти наступних **програмних результатів навчання:**

ПРН1. Розуміння методів інтелектуального аналізу даних та прийняття рішень.

ПРН5. Знання методів та засобів моделювання, прогнозування та стратегічного планування еколого-економічного розвитку.

ПРН6. Розуміння методів аналізу, синтезу, оптимізації і прогнозування еколого-економічних процесів.

ПРН7. Здатність застосовувати математичні методи для розв'язання прикладних еколого-економічних завдань.

3. Програма та структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Наука та її методологія

Тема 1. Наукова методологія. Процес наукового дослідження.

Вступ. Наука як соціальний інститут. Наука як система. Науково-дослідна діяльність. Наукове знання. Структура сучасної науки. Наука в Україні та за кордоном. Держава і наука. Принципи державної наукової політики. Пріоритети наукових досліджень. Фінансові інструменти державної науково-технічної політики. Методологія як інтегральна система знань. Методологія науки та її структура. Методологія пізнання. Методологія оцінювання. Методологія практики. Різновиди наукової методології. Принципи наукового дослідження. Об'єктивність науки. Парадигми та їх роль у пізнанні. Теорія як форма розвитку наукового знання. Функції теорії. Концепція.

Структура наукового дослідження. Різновиди дослідження. Триланкова та чотириланкова модель дослідження. Програма дослідження. Проблема. Формулювання проблеми дослідження. Проблемна ситуація. Вирішення проблеми. Мета, об'єкт і предмет дослідження. Істина як мета і завдання дослідження. Гіпотеза в дослідженні. Перевірка гіпотези. Опис об'єкта дослідження. Наукове доведення й аргументація. Наукові ідеї. Узагальнення. Висновки та рекомендації за результатами дослідження. Поняття методу дослідження. Класифікація методів наукових досліджень. Обґрунтування методів досліджень. Аналіз і синтез. Діалектична і формальна логіка. Індукція. Дедукція. Якісний і кількісний аналіз. Моделювання. Системний підхід. Наукове прогнозування. Методи емпіричних досліджень. Спостереження. Вимірювання. Метод класифікацій. Вибірковий метод. Опитувальний метод. Тестування. Експериментальний метод.

Тема 2. Організація наукового дослідження

Вибір і обґрунтування теми дослідження. Складання плану наукових досліджень. Інформаційне забезпечення роботи. Збирання матеріалу. Аналіз і обробка літературної інформації. Математичне забезпечення дослідження.

Накопичення та обробка експериментальних даних. Інтерпретація отриманих результатів. Наукові дискусії. Інтернет-ресурси науки. Аспірантура. Докторантура. Презентація наукових результатів. Впровадження наукових результатів. Поняття якості наукового дослідження. Напрями вдосконалення наукових досліджень. Правова регуляція наукових досліджень. Інтелектуальна власність. Авторські права. Захист інтелектуальної власності в сфері інформаційних технологій. Наукова новизна. Плагіат і боротьба з ним. Етика в науці. Спільна наукова робота. Технології наукової творчості. Технології швидкісного читання та запам'ятовування інформації. Апробація наукових результатів. Управління науковими знаннями. Тенденції розвитку сучасної науки.

Змістовий модуль 2. Інтелектуальна власність.

Тема 3. Авторське і патентне право та форми їх захисту

Поняття інтелектуальної власності. Авторське право. Поняття та ознаки авторського права. Види об'єктів авторських прав. Суб'єкти авторських прав. Поняття про суміжні права. Захист авторських і суміжних прав. Патентне право. Виникнення патентних прав. Об'єкти патентного права. Суб'єкти патентного права. Винахід, корисна модель та промисловий зразок. Поняття та ознаки винаходу, корисної моделі та промислового зразка. Об'єкти винаходу, корисної моделі та промислового зразка. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту і виробленої ними продукції (робіт, послуг). Фірмове найменування. Товарний знак. Знак обслуговування. Найменування місця походження товарів. Службова та комерційна таємниця. Правова охорона топологій інтегральних схем. Правова охорона програм для ЕОМ і баз даних. Права на селекційне досягнення. Оформлення заявки на авторське право на комп'ютерну програму.

Тема 4. Основи патентознавства

Охорона патентних прав. Зміст патентних прав. Охорона прав авторів і патентовласників. Оформлення патентних прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок. Заявка на отримання патенту на винахід та корисну модель. Патентний пошук. Аналог. Прототип. Опис винаходу. Формула винаходу. Подача та експертиза заявки на отримання патенту на винахід та корисну модель.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							Заочна форма					
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Змістовий модуль 1. Наукове дослідження													
Тема 1. Наукова методологія. Процес наукового дослідження		30	8	-	4	-	18						
Тема 2. Організація наукового дослідження		30	2	-	8	-	20						
Разом за змістовим модулем 1			10	-	12	-	38						
Змістовий модуль 2. Інтелектуальна власність													
Тема 3. Авторське і патентне право та форми їх захисту		30	6	-	4	-	20						
Тема 4. Основи патентознавства		30	4	-	4	-	22						
Разом за змістовим модулем 2			10	-	8	-	42						
Усього годин		120	20	-	20	-	80						
Курсовий проект (робота)		-	-	-	-	-	-						
Усього годин		120	20	-	20	-	80						

4. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені навчальним планом.

5. Теми практичних занять

Практичні заняття не передбачені навчальним планом.

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	<i>Змістовий модуль 1. Наукове дослідження</i>	
1	Системний підхід в науковому дослідженні	4
2	Процес наукового дослідження та узагальнення його результатів	6
3	Математична обробка експериментальних результатів	2
	<i>Змістовий модуль 2. Інтелектуальна власність</i>	
4	Міжнародна система охорони інтелектуальної власності	2
5	Міжнародна система охорони промислової власності	2
6	Оформлення заявки на видачу охоронного документу на комп'ютерну програму	4
	Усього годин	20

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами

Модуль 1

1. Методологія науки та її структура.
2. Методологія пізнання. Методологія оцінювання. Методологія практики.
3. Принципи наукового дослідження.
4. Теорія як форма розвитку наукового знання. Функції теорії. Концепція.
5. Структура наукового дослідження. Різновиди дослідження. Парадигми та їх роль у пізнанні.
6. Триланкова та чотириланкова модель дослідження. Програма дослідження.
7. Проблема. Формулювання проблеми дослідження. Проблемна ситуація. Вирішення проблеми.
8. Гіпотеза в дослідженні. Перевірка гіпотези.
9. Поняття методу дослідження. Класифікація методів наукових досліджень. Обґрунтування методів досліджень.
10. Аналіз і синтез. Діалектична і формальна логіка. Індукція. Дедукція.
11. Якісний і кількісний аналіз. Моделювання.
12. Системний підхід. Наукове прогнозування.
13. Інформаційне забезпечення наукової роботи. Збирання матеріалу. Аналіз і обробка літературної інформації.
14. Математичне забезпечення дослідження. Накопичення та обробка експериментальних даних.
15. Впровадження наукових результатів.
16. Наукова новизна. Плагіат і боротьба з ним. Етика в науці. Спільна наукова робота.

Модуль 2

17. Інтелектуальна власність. Авторські права. Захист інтелектуальної власності в сфері інформаційних технологій.
18. Правовідносини, породжені інтелектуальною власністю. Об'єкти та суб'єкти правовідносин у сфері інтелектуальної власності.
19. Міжнародна система охорони інтелектуальної власності.
20. Структура державного управління системою інтелектуальної власності в Україні. Законодавство України з інтелектуальної власності.
21. Поняття та ознаки авторського права. Види об'єктів авторських прав. Суб'єкти авторського права.

22. Комп'ютерна програма та база даних як об'єкти авторського права. Особливості оформлення заявки на державну реєстрацію прав автора на комп'ютерну програму та базу даних.
23. Захист авторських і суміжних прав. Винагорода. Ліцензія. Авторський договір. Принципи оформлення заявки на державну реєстрацію прав автора.
24. Промислова власність. Об'єкти та суб'єкти патентного права. Захист прав на об'єкти промислової власності у сфері інформаційних технологій.
25. Пошук інформації про об'єкти промислової власності. Універсальна десяткова класифікація. Міжнародна патентна класифікація. Національні патентні класифікації Німеччини, США, Великої Британії, Японії. Міжнародні та національні бази даних патентної інформації.
26. Винахід та корисна модель. Поняття та ознаки винаходу. Об'єкти винаходу. Об'єкти, які не визнаються винаходом. Правова охорона винаходу.
27. Складання та подання заявки на отримання свідоцтва з авторського права на комп'ютерну програму. Матеріали для подання заявки на реєстрацію програми для ЕОМ. Структура заяви та її оформлення.
28. Складання та подання заявки на отримання патенту. Матеріали до заявки на винахід в Україні. Структура заяви до заявки на винахід та її оформлення. Особливості оформлення міжнародної заявки на винахід.
29. Пошук інформації для подання заявки на отримання патенту. Патентний пошук. Аналіз і відбір інформації. Аналоги в заявці на отримання патенту. Прототип.
30. Формула винаходу. Особливості формул винаходів та корисних моделей на пристрій, спосіб, застосування.

8. Методи навчання

8.1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint-презентація), лабораторні роботи, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні*: вправи.

- 2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.
- 3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.
- 4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

8.2. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

Вивчення дисципліни здійснюється за комп'ютеризованим варіантом з організацією занять у спеціалізованих комп'ютерних класах, де кожний студент отримує можливість навчатись безпосередньо на індивідуальному робочому місці, обладнаному персональним комп'ютером.

9. Форми контролю

Навчальні досягнення студентів з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок, розширення кількості підсумкових балів до 100.

Оцінка за кожний змістовий модуль включає бали за поточну роботу студента на лабораторних заняттях, за виконання індивідуальних завдань, за модульну контрольну роботу. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді на комп'ютері у вигляді тесту або з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- *Методи усного контролю:* індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- *Методи письмового контролю:* модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.
- *Комп'ютерного контролю:* тестові програми.
- *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;
- своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- виконання тестових завдань.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» (наказ про введення в дію від 27.12.2019 р. № 1371).

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання екзаменів заліків	
	екзаменів	заліків
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

Оцінювання знань студентів відповідно до структури навчальної дисципліни відбувається за наступною таблицею.

Тема	Години (лекції /лабораторні, практичні, семінарські)	Результати навчання	Завдання	Оцінювання
1 семестр				
Модуль 1				
Тема 1. Наукова методологія. Процес наукового дослідження	8/4	Знати закономірності та методологію наукових досліджень	Опитування теоретичного матеріалу. Здача лабораторних робіт.	10
Тема 2. Організація наукового дослідження	2/8	Знати принципи організації досліджень та уміти їх проводити самостійно	Опитування теоретичного матеріалу. Здача лабораторних робіт.	15
Модульний контроль				10
Модуль 2				
Тема 3. Авторське і патентне право	6/4	Знати основи інтелектуальної власності та	Опитування теоретичного матеріалу.	10

та форми їх захисту		принципи оформлення прав на неї	Здача лабораторних робіт.	
Тема 4. Основи патентознавства	4/4	Знати та вміти захищати авторські права за допомогою існуючого законодавства та судової системи	Опитування теоретичного матеріалу. Здача лабораторних робіт.	15
Модульний контроль				10
Всього за 1 семестр				70
Екзамен				30
Всього за курс				100

11. Методичне забезпечення

1. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. / За ред. А. Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

12. Рекомендована література

Основна

1. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. / За ред. А. Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
2. Колесников О. В. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 144 с.
3. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: Підручник для науковця. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – 302 с.
2. Краснобокий Ю.М. Словник-довідник науковця-початківця. – К.: Науковий світ, 2000. – 83 с.
3. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч.

- закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. // За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.
4. Антонов В.М. Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право. – К.: КНТ, 2006. – 520 с.
 5. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності. – К.: Інститут інтелектуальної власності і права, 2003. – 172 с.
 6. Афанасьєва К.О. Авторське право: Практ. посібн. – К.: Атіка, 2006. – 224 с.
 7. Кузнецов Ю.М. Патентознавство та авторське право: Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 428 с.
 8. Петренко С. Правові підходи щодо захисту комп'ютерних програм / Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 5. – С. 17-24. – Режим доступу: <http://www.ndiiv.org.ua/ua/library/view-pravovi-pidkhody-shchodo-zakhystu-kompjuternykh-prohram.html>

Допоміжна

1. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2006. – 192 с.
2. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень. – К.: Знання, 2005. – 309 с.
3. Марцин В. С., Міценко Н. Г., Даниленко О. А. та ін. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. – Л.: Ромус-Поліграф, 2002. – 128 с.
4. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология научного исследования. – М.: Либроком. – 280 с.
5. Згуровський М. З. Основи системного аналізу: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. З. Згуровський, Н. Д. Панкратова; за ред. М. З. Згуровського. — К. : Видавнича група ВНУ, 2007. – 543с.
6. Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Д. Карнеги– М.: Прогресс, 1989. – 442с.
7. Кузнецов И.Н. Современная риторика / И. Н. Кузнецов. – М.: Дашков и К, 2003. – 480с.

8. Философский энциклопедический словарь / Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 576 с.
9. Поршнев С. Компьютерное моделирование физических процессов в пакете MATLAB. М.: Горячая линия-Телеком, 2003. – 592 с.
10. Карлащук В. И. Электронная лаборатория на IBM PC. Лабораторный практикум на базе Electronics Workbench и MATLAB. М.: СОЛОН-Пресс, 2004. – 800 с.
11. ДСТУ 3008-95. Документація. Звіти у сфері науки і техніки: Структура і правила оформлення. – Введ. 23.02.95. – К.: Держстандарт України, 1995. – 38 с.
12. ДСТУ 3582-97. Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила. – Введ. 01.07.98. – К.: Держстандарт України, 1998. – 16 с.
13. Мікульонюк І.О. Основи інтелектуальної власності. – К.: ІВЦ Політехніка, 2005. – 232 с.
14. Энтин П.М. Правовая охрана математического обеспечения ЭВМ. – М.: ИНИОН, 1989. – 62 с.
15. Никифоров И. Правовая охрана программ для ЭВМ и баз данных. – Режим доступа: <http://www.relcom.ru/win/Internet/ComputerLaw/comm.htm>.
16. Мэггс П.Б., Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность. – М.: Юристъ, 2000. – 400 с.
17. Інформаційне законодавство // Збірник законодавчих актів: У 6 т. Т.2. – К.: Юридична думка, 2005. – 424 с.
18. Інформаційне законодавство // Збірник законодавчих актів: У 6 т. Т.3. – К.: Юридична думка, 2005. – 440 с.
19. Інформаційне законодавство // Збірник законодавчих актів: У 6 т. Т.4. – К.: Юридична думка, 2005. – 384 с.
20. Інформаційне законодавство // Збірник законодавчих актів: У 6 т. Т.5. – К.: Юридична думка, 2005. – 328 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Наукові ресурси. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/node/1539>
2. Електронні ресурси. Національна парламентська Бібліотека України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nplu.org/article.php?id=2>
3. Enterprise Unified Process (EUP). Home Page. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.enterpriseunifiedprocess.com>
4. Хайдаров К.А. Мультимедийные технологии. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bourabai.kz/mmt/>
5. О'Рейлі Тім. Web 2.0 українською / Пер. з англ. В. Семенюка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogoreader.org.ua/wp-content/uploads/O-Reily-Web-2-0-Ukrainian.pdf>
6. Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua>.
7. Офіційний веб-портал Державного підприємства «Український інститут промислової власності». – Режим доступу: <http://www.uipv.org>.
8. Авторське право і суміжні права. – Режим доступу: http://sips.gov.ua/ua/copyright_registration.html
9. Зразки документів. Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПН України. – Режим доступу: <http://www.ndiiv.org.ua/ua/zrazky-dokumentiv-skachat.html>.
10. Створення об'єктів інтелектуальної власності. Свідоцтва. – Режим доступу: <http://www.ndiiv.org.ua/ua/stvorennja-ob-jektiv-iv.html>.
11. Альянс ділового програмного забезпечення Business Software Alliance (BSA). – Режим доступу: <http://www.bsa.org>.
12. Цифрова патентна бібліотека. – Режим доступу: <http://library.uipv.org>.
13. Міжнародні класифікації об'єктів промислової власності. – Режим доступу: http://www.uipv.org/ua/mijn_klasif.html.
14. Універсальна десяткова класифікація (УДК). – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/udc.htm>